

Fundamenteel oecumenisch: kan God anders? Relaties relativeren.

“Mijn hart kan voortaan alle vormen vatten, Een weide voor de gazellen, een klooster voor de monniken, Een tempel voor de beelden, de Ka’aba van de pelgrim, De tafels van de Thora, het boek van de Koran. Ik belijd de religie der liefde, welke weg haar kamelen ook inslaan, De liefde is mijn wet en mijn geloof.”

(Ibn Arabi; Murcia 1166 – Damascus 1240,)

(Over Genesis 1.) Het zijn is God.....Dus als God niet is, is er niets.....God werkt alles, wat Hij scheidt, werkt en doet, in Zichzelf. Want wat buiten God is en buiten God wordt, is en wordt buiten het zijn. Ja, dan wordt het absoluut niet, want het zijn is de grens van alle worden.....het is dus een verkeerde voorstelling, alsof God de geschapen dingen buiten Zichzelf gezet had in een soort van onbegrensde leegte.

God riep de dingen uit het niets: uit het niet-zijn, tot het zijn, dat zij in Hem vinden. Waar zouden de schepselen kunnen zijn, als ze niet in het zijn, als oergrond, zouden zijn?Buiten het zijn kan er niets zijn.....Hij heeft dus alles "In den beginne" geschapen, want in Zichzelf, in het "in den beginne" zelf.

God heeft alles zo geschapen, dat Hij niet met scheppen opgehouden is, maar dat Hij altijd door scheidt en tot scheppen komt.

(Opus tripartitum.)

(Meister Eckhart o.p. 1260 – 1328.)

Bestaan er verschillende kerken en Godsdiensten? Een dwaze vraag, want je hoeft maar om je heen te kijken om het antwoord op deze vraag te weten. Ja, er bestaan verschillende kerken en Godsdiensten en ze zijn bovendien vaak ook onderling erg verschillend.(En dat ze vanuit dat verschillend-zijn elkaar beoordelen, vaak veroordelen en zelfs vervolgen, is een kwalijke bijwerking van die verschillen. “Anders-zijn” is blijkbaar vaak ook bedreigend-zijn)

Hoe staat God tegenover al die verschillen? Ook op deze vraag zijn vele kerken en Godsdiensten snel klaar met hun antwoord. God is het natuurlijk eens met de interpretatie, die de Rooms katholieke kerk geeft....die de Hersteld Hervormde kerk geeftdie de Islam geeft.....die de moderne interpretatie geeft.....die het traditionalisme geeft.....Oei! En wie heeft er nu gelijk? “Wij, natuurlijk!” is dan het stellige antwoord van bijna iedere groepering; en de anderen zien het niet goed, willen het niet zien; zijn ketters en moeten zich dus bekeren. God wil dat zo.

Wat betekent oecumene in deze situatie? Wel, we kunnen en moeten met groot respect omgaan met de verschillen en ook met de aanspraak op Goddelijke waarheid, die vele groepen hebben. En we kunnen en moeten zoeken naar sociale

terreinen, waar wij het wel over eens zijn, en die dringend onze zorg nodig hebben: wereldvrede, bestrijding van ziekte en armoede, zorg voor het milieu, sociale rechtvaardigheid en het opkomen voor onderdrukte minderheden, met name, als dat onderdrukken vanuit Godsdienstig oogpunt gebeurt, enz. Samenwerking is hier meer dan geboden, want de noden zijn vaak groot. De verschillende kerken en Godsdiensten zijn nu als verschillende eilanden in de grote oceaan van de werkelijkheid. En er is noodzakelijk werk genoeg te doen om deze oceaan tussen onze eilanden zo schoon mogelijk te maken en te houden. Zeer praktische oecumene, dus.

Toch heb ik de indruk, dat via deze praktische oecumene en ook door de steeds intensere contacten wereldwijd, zich een nog fundamenteelere verschuiving in het denken over God en Godsdiens t aan het voltrekken is, ondergronds en vaak nog onbewust, maar toch. Om het in het boven gebruikte beeld te zeggen: de oceaan tussen de eilanden kon wel eens een belangrijker vindplaats voor God worden, dan het gelijk van de verschillende kerken en Godsdiens t.

In feite bemerk je bij vele gelovigen al sporen van die verschuiving. De muren rond de verschillende eilanden worden soms transparanter. In mei 2018 waren wij bij een orthodoxe zondagsviering op het Griekse eiland Samos. Bij de uitreiking van het gewijde brood op het einde van de viering bleven wij zitten, want ik had eerder op Kreta gemerkt, dat deelname niet op prijs werd gesteld. De dienstdoende priester zag blijkbaar de respectvolle afstand, die wij handhaafden en wenkte ons uitdrukkelijk om ook naar voren te komen. “Bent u orthodox?” “Neen, wij waren Rooms katholiek”. “dat maakt toch geen fundamenteel verschil”, was de reactie, en ook wij ontvingen het gewijde brood.

In Istanbul bezocht ik de beroemde “Blauwe Moskee”. Op een gegeven ogenblik werd de bezoekers gevraagd om de moskee te verlaten, want het gebed zou beginnen. Ik vroeg om eerbiedig bij dat gebed aanwezig te mogen zijn. Dat mocht en na afloop van de gebeden groetten en dankten de Moslims mij met een zeer eerbiedige buiging.

En in de Rooms katholieke citykerk van het Steiger werd een groep Moslim-derwischen gevraagd om hun religieuze gebeden en dansen in de ruimte vóór het altaar te verrichten. Zij deden dat voor een grote groep christenen, die deze viering eerbiedig bijwoonden. De derwischen baden uitdrukkelijk voor de gelovigen, die in deze ruimte samenkwamen.

Nog een persoonlijke ervaring. We zijn met een groep op reis door West Turkije, op bezoek bij de oeroude restanten van het eerste christendom. Onze gids is een jonge vrouw, Moslima, moeder van twee kinderen, die in Nederland was opgevoed,

maar teruggekeerd was en nu woonde in Antalya. Zij gidste voortreffelijk en had ook een goed religieus contact met onze groep. Op zaterdagavond zei ze tegen een paar mensen: "Morgenochtend bij jullie viering zal ik er niet zijn, want de dominees – begeleiders van andere groepen – zeggen mij altijd, dat ik daarbij – met alle respect – niet welkom ben".

Onze mensen protesteerden heftig en kwamen bij mij om raad. Ze werd uitgenodigd om, als zij dat wilde, wel bij onze viering van de Eucharistie aanwezig te zijn. Zij kreeg de ereplaats, aan de rechterhand van de priester-voorganger. Wie ging dus als eerste ter communie? Zij vond het blijkbaar vanzelfsprekend en ik zou het niet in mijn hoofd hebben kunnen halen, om haar op dat ogenblik in het zicht van de gehele groep te weigeren, nadat wij haar zelf hadden uitgenodigd. Relaties relativeren.

Kort en goed: wie het waagt om de ander werkelijk te ontmoeten, moet het niet vreemd vinden, dat deze ontmoetingen ook hem/haar veranderen. Relaties relativeren. Zijn wij hiermee inderdaad *"op weg van een sterk door de Westerse cultuur bepaald dualisme, naar een complementariteit toe en de eenwording van tegengestelden; weg van "ofwel...ofwel"; op weg naar "zowel.....als" ?*

(Zie: WILLIAM JOHNSTON: "Mystieke theologie". De wetenschap van de liefde. Gent/kampen, 1997, blz. 245.) 1)

Ik heb geprobeerd dit in een verhaal te verduidelijken. Stel je God voor als een diepe, onderaardse rivier, met koel, leven gevend water. Overal graven mensen putten om die rivier te bereiken en het heilzame water te drinken. Iedere put – iedere Godsdienst – is gemaakt van materiaal, dat stamt uit eigen omgeving, eigen cultuur, eigen taal, eigen heilige geschriften. We kunnen ook niet anders. Maar in wezen gaat het niet om het materiaal, waaruit de put is vervaardigd – de dogma's, ceremonies, gebeden, vieringen, constructen van leiding en voorgangerschap, enz. – maar gaat het over de vraag, of de gelovige mens via deze of gene put het leven gevende water bereiken kan. Het viel me dan ook op, dat je in allerlei zeer verschillende religieuze tradities vaak overeenkomsten hoort, wanneer mystici de smaak van dat water proberen te omschrijven. Zo heeft Meister Eckhart o.p. bij voorbeeld nooit gehoord over de Japanse Zenmeester Dogen Zenji (Kioto, Japan, 1200-1253). Maar bij het lezen van hun verslagen zie en voel je overeenkomsten bij de verschillen, die door de smaak van deze of gene put bepaald wordt.

"Een treffende overeenkomst is dat zowel de Dominicaan als de zenmeester een actieve mystiek ontwikkelen. Onthechting betekent niet je afwenden van de wereld, maar juist met een zo groot mogelijke openheid, flexibiliteit en betrokkenheid handelen. Dan sta je, zoals Eckhart het zegt: "Bij de dingen, maar de dingen staan niet in jou."

(MICHEL DIJKSTRA: lezing op "Symposium", Amsterdam, 7 februari 2016,)

Zo ook de Boeddhist/Christen en Dominicaan Vincent Shigeto Oshida o.p. (1922 – 2003), over wie geschreven werd:

“Pater Oshida wordt een pionier genoemd van de interreligieuze dialoog. Zelf geeft hij er de voorkeur aan te spreken van ‘ontmoeting in de diepte’. Directe en gedeelde ervaring worden door hem van veel grotere betekenis geacht dan intellectuele discussie. Het samen vieren van de eucharistie, aanwezig zijn in de stilte, en persoonlijke ontmoeting staan centraal”.

“ONTMOETING IN DE DIEPTE”.

Dat was het, wat ik ooit probeerde onder woorden te brengen in dat verhaal over de diepe, onderaardse rivier. Of, met een ander beeld: tussen de eilanden van rotsvaste zekerheden komt een nieuw Godsbeeld omhoog uit de oceaan, die alle eilanden omvat. God wordt gevonden als diepte onder alle relaties, binnen of buiten de kerken en Godsdiensten met hun absolute zekerheden. God wordt vloeiend en stromend als golven tussen oevers. God krijgt de oorspronkelijke soepelheid terug: de beweeglijkheid van verbondenheid, zeg maar: de soepelheid van relaties, van vriendschap en liefde; van de dans.

Of, als we toch spelen met beelden over de Onafbeeldbare: God is als de eenheid van een grandioos concert, opgebouwd uit de klank van heel verschillende instrumenten, die met elkaar harmoniseren.

“We moeten een eenheid vinden, op een bewustzijnsniveau dat woorden en letters en gedachten overstijgt – dat wil zeggen: op het mystieke niveau. Daar zullen er geen controverses opdoemen of politiek of polemiek of manipulatie, maar er zal zich een stille gemeenschap vormen. Als er uit zo’n gemeenschap een dialoog voortkomt, dan zal die echt vruchtbaar zijn’.

(WILLIAM JOHNSTON, geciteerde werk, blz. 281.)

Trouwens: als ik dan toch namen wil geven aan de Onnoembare, dan is de naam “Relatie” misschien wel een van de meest passende. Want zeg ik niet hetzelfde, als ik met het Nieuwe testament zeg: “God is liefde”? (Onder andere: 1 Joh.4, 8.) Dus God is de goede relatie tussen mensen met hun verschillen. God is oecumene. 2)

Leo Raph. A. de Jong o.p.

September 2018.

Leerhuis Spiritualiteit, Voorschoten, no. 5.

Noten.

1) William Johnston, geboren in Ierland, 1925 – overleden 2010, Jezuïet en zen-leraar, schrijver over mystiek, professor op de Sophia-universiteit vanTokyo, bevriend met de Japanse schrijver Endo, wiens boek: “Stilte” hij vertaalde, – verfilmd door Martin Scorsese – dit niet tot vreugde van sommige collega-Jezuïeten, omdat er in dit verhaal een Jezuïet voorkomt, die het katholicisme verlaat en Boeddhist wordt. Schreef, dat hij voorvoelde – wat ook Karl Rahner zei – dat in de 21^e eeuw de Rooms Katholieke kerk mystiek zou zijn, of niet zou zijn. Onder anderen ook leraar van de Dominicaan Chris Smoorenburg o.p.

=====

2) “Wat zowel (moderne) natuurkundigen als contemplatieven onderschrijven is dat de werkelijkheid fundamenteel relationeel is: alles staat in relatie tot al het andere”. (Want God is fundamenteel “relatie”: Drie-Eenheid.).....

De basale bouwsteen waaruit het hele fysieke universum is opgebouwd noemen wij: atoom. Een atoom wordt in de basis beschouwd als een structuur van drie om elkaar cirkelende deeltjes – proton, elektron en neutron – in een constant samenspel. (Miniatuur Drie-Eenheid.)

(RICHARD ROHR en MIKE MORRELL: “”de Goddelijke dans”. Utrecht, 2017, blz. 74+ 75.)

=====